

Reguleringsplan og teknisk forprosjekt

BYBANEN OG HOVEDSYKKELRUTE
FRA SENTRUM TIL ÅSANE,
MED FORLENGELSE AV FLØYFJELLTUNNELEN

Detaljreguleringsplan

Delstrekning 1, Kaigaten - Sandbrogaten

Planid 65800000

**Kulturminnedokumentasjon
bygg som forutsettes revet**

Forord

Denne rapporten er utarbeidet som del av planarbeid for *Bybanen og hovedsykkelrute fra sentrum til Åsane, med forlengelse av Fløyfjelltunnelen*.

Flere kulturminner og kulturmiljøer vil berøres av planforslaget, og noen bygg med verneverdi, eller formelt vern gjennom gjeldende planer, forutsettes revet. Som kunnskapsgrunnlag, og for å gi en mer forutsigbar prosess, har det blitt utarbeidet dokumentasjon av en del av disse byggene allerede på dette stadiet i planprosessen. Vurdering av hvilke bygg som dokumenteres er utarbeidet av forslagstiller i dialog med Byantikvaren. Ved offentlig ettersyn av planforslaget, og senere ved søknad om rivning av bygg, skal kulturminneforvaltningen formelt uttale seg til tiltaket og sette endelige krav til dokumentasjon.

Detaljeringsgrad på dokumentasjonen er knyttet til vurdert verneverdi. Bygg som er vurdert å ha høyere verneverdi omtales detaljert, mens andre bygg gis en enklere vurdering.

Det utarbeides dokumentasjon for bygninger for hele strekningen fra Bergen sentrum til Åsane. Dette dokumentet omhandler delstrekning 1 mellom Kaigaten og Sandbrogaten. På denne delstrekningen er det én bygning vurdert til høy verneverdi som forutsettes revet i planforslaget, som dokumenteres.

Bergen
2022-09-15

02J	Til bruk	2022-09-15	Astst	Sirhei	TW	IOV
01D	Utkast til gjennomsyn hos BK	2022-06-24	Astst	Sirhei	TW	TW
Versjon	Beskrivelse	Dato	Utarb. av	Fagkontroll	Tverf.kontr.	Godkj. av

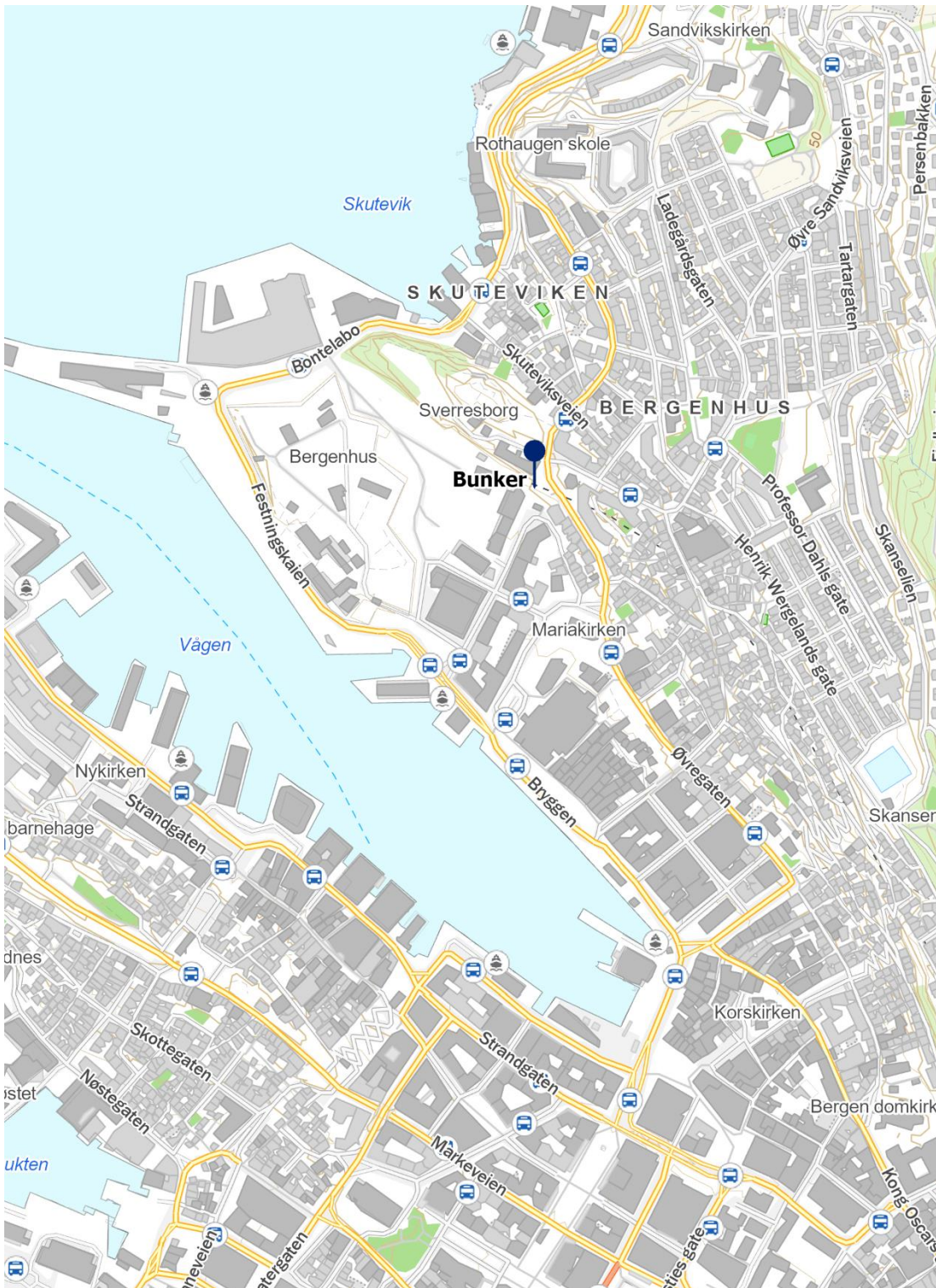
Dette dokumentet er utarbeidet av rådgiver som del av det oppdraget som dokumentet omhandler. Opphavsretten tilhører rådgiver. Dokumentet må bare benyttes til det formål som oppdragsavtalen beskriver, og må ikke kopieres eller gjøres tilgjengelig på annen måte eller i større utstrekning enn formålet tilsier.

Innhold

Forord	2
Innhold	3
1 Bunkere Sverresborg	4
1.1 Bygningsinformasjon og vernestatus	5
1.2 Beskrivelse av hvordan tiltaket berører eiendommen.....	6
1.3 Beskrivelse av eiendommen	7
1.4 Kilder.....	19

1 Bunkere Sverresborg

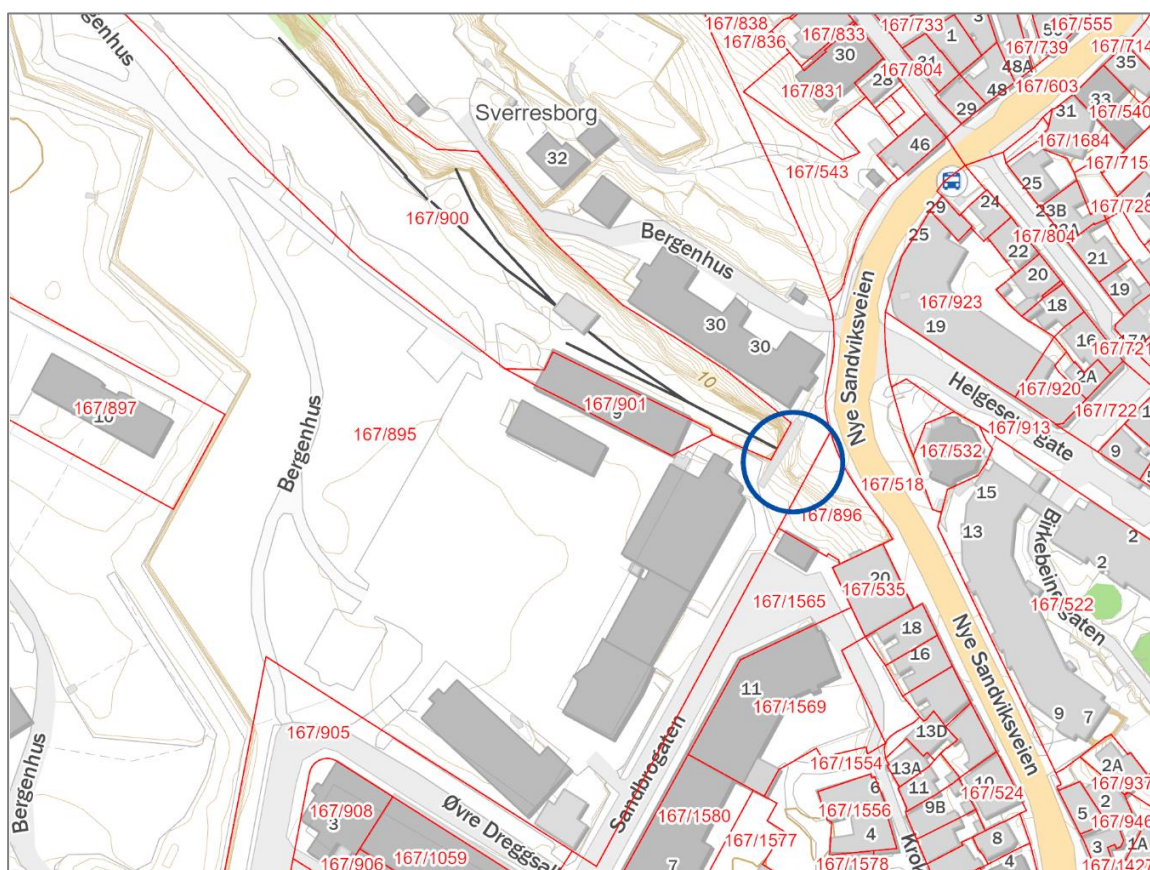
I det følgende gis en beskrivelse av dagens situasjon basert på tilgjengelig informasjon og utvendig og innvendig befaring gjennomført 14.3.2022.

Figur 1-1: Oversiktskart med eiendommen markert.

1.1 Bygningsinformasjon og vernestatus

Fylke	Vestland	
Kommune	Bergen	
Adresse	Bunker øst for Sverresborg	
Gnr/bnr.	167/895	
Bygningsnr.	Ingen	
Byggeår	1940-1945	
SEFRAK-ID	Ingen	
Askeladden-ID	Automatisk fredet middelalderbygrunn id: 89049. Forskriftsfredet Bergenhus festning id: 100764. Kommunalt listeført batteri id: 212743.	
Riksantikvarens NB-register	K25 Bergen middelalderbyen	
Vernestatus	Del av hensynssone H570_2 og H570_7 i samt H730_1 Middelalder bygrunn, KPA2018. Kommunalt listeført. Teknisk/industrielt minne Askeladden id: 212743.	
Planstatus	<p>Kommuneplanens Arealplan (KPA) 2018-2030: Grønnstruktur nåværende. Hensynssone bevaring kulturmiljø H570_2 Middelalder bykjernen e og H570_7 Historisk sentrum, samt H570_2 Festningene. Bestemmelsesområde #4 Hjemmel: byggegrenser, utbyggingsvolum og funksjonskrav. Båndleggingssone etter lov om kulturminner H730_1.</p> <p>Infrastruktursone H410_1 Konesjonsområde fjernvarme Flesland-sentrum. Gul støysone i henhold til T-1442 H220_3. Punktet er ikke berørt av midlertidig forbud mot tiltak.</p> <p>Kommunedelplan: Bergenhus KDP Sentrum 15780000: Avsatt til Offentlig bygning nåværende.</p> <p>Reguleringsplan: Bergenhus. Vågen, kaiene og Bryggen, 4601_16040000: Arealformål: Annet friområde, park/ lekeplass. Bevaringsområde (Bygrunn/bygning/byrom). Hensynssone Sikringssone Sone1 gravedybde.</p>	

Figur 1-2 Eiendomskart med avmerking av bygg som er planlagt revet.

1.2 Beskrivelse av hvordan tiltaket berører eiendommen

I forbindelse med at det skal bygges tunnel fra Sandbrogaten til Sandviken må nærforsvarsstillingen lengst sør rives. Tiltaket vil berøre denne delen av anlegget. Øvrige bunkere/nærforsvarsstillinger som er omtalt berøres ikke av tiltaket.

Figur 1-3 Utsnitt plankart (uten hensynssoner) med avmerking av bygg som er planlagt revet.

1.3 Beskrivelse av eiendommen

1.3.1 Kulturhistorisk kontekst, bygningshistorikk og endringer

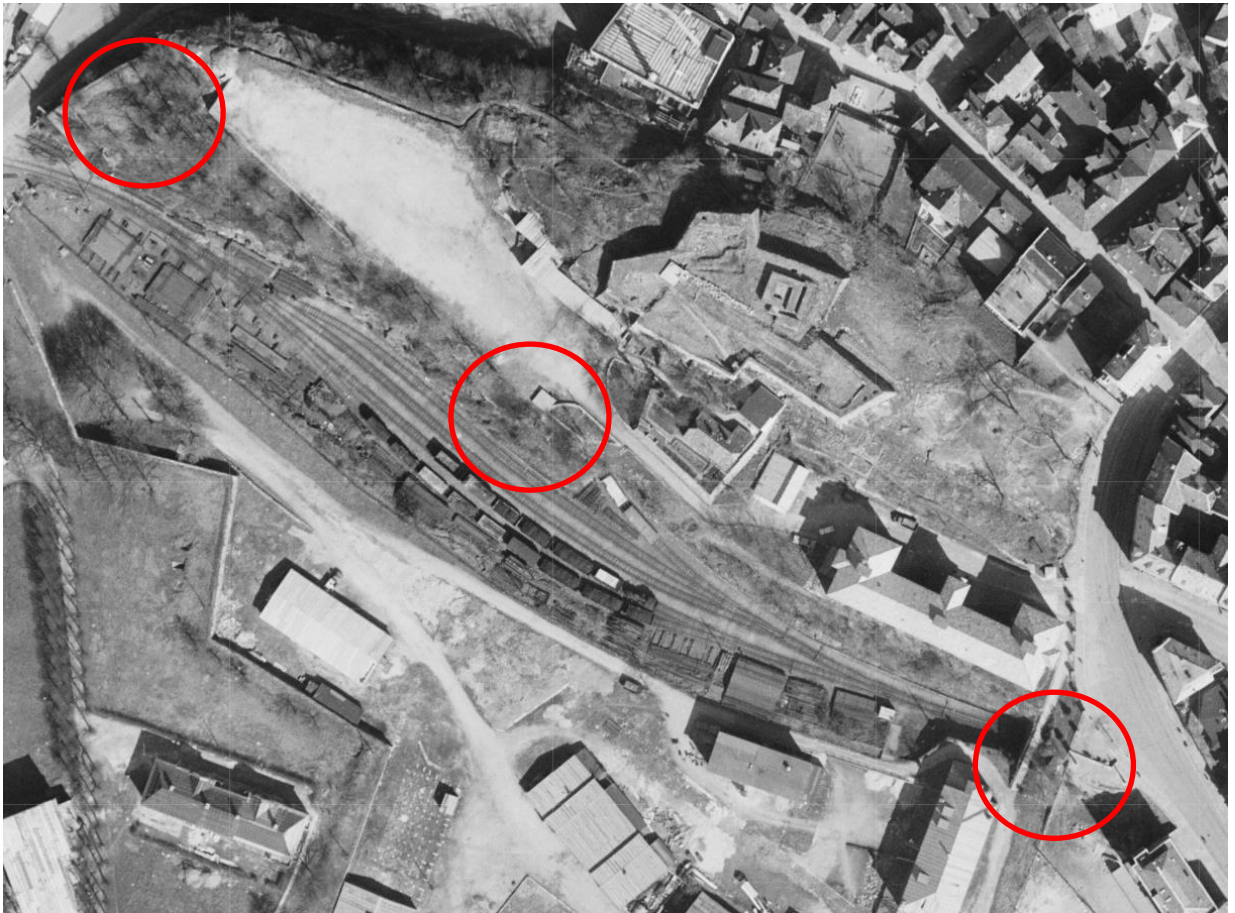
Bergenhus festning på Holmen i Bergen sentrum har røtter tilbake til middelalder. Festningen er blant Norges eldste og største, og har en sentral posisjon i landets historie som militært, administrativt og politisk midtpunkt gjennom flere hundre år. Utbyggingen av Bergenhus som festning startet tidlig på 1500-tallet. Festningen ble ytterligere forsterket på 1600-tallet, og fremstod på sitt mest fullstendige rundt 1700. Den eneste gangen festningen har vært i kamp i før andre verdenskrig var i august 1665.

Like nordøst for den nåværende Bergenhus festning ligger det gamle borganlegget Sverresborg. Umiddelbart etter 2. verdenskrig satte regjeringen i Norge i gang et prioritert arbeid med å restaurere og bevare området for ettertiden. Restaureringsarbeidene pågikk frem til midten av 1960-tallet. Koengen, som ligger mellom indre festningsområde og Sverresborg, var tidligere en del av festningens forterreng. Siden 1917 har området vært gjennomskåret av jernbanespor.

Under andre verdenskrig ble Bergenhus tatt i bruk av den tyske okkupasjonsmakten som militært område og lokalt hovedkvarter, og sovjetiske krigsfanger ble satt til å bygge betongbunkeren midt i festningsområdet. Under okkupasjonen hadde tyskerne to luftvern batterier på Sverresborg. Enkelte nærforsvarsstillinger ble anlagt mellom 1940-45. En eksplosjonsulykke på Vågen 20. april 1944 der det nederlandske fartøyet «Voorbode», som var lastet med dynamitt og ammunisjon, gikk i luften, førte til store skader på bygningene på Bergenhus.

Figur 1-4 Kart Bergenhus fra 1940. Kilde: Bergenskart.

Figur 1-5 Kart fra 1951. Batteriene ligger i skråningen nedenfor og sørvest for Sverresborg.
Kilde: 1881.

Fra 1945 til 1995 var Bergenhus festning hovedkvarter for Distriktskommando Vestlandet. I 1996 overtok Bergenhus Regiment kommandantskapet på festningen, frem til regimentet ble nedlagt 30. september 2002. Fra og med 1. oktober 2002 overtok Sjøforsvarets skoler kommandantskapsfunksjonen.

1.3.2 Bygningshistorie, arkitektur og stilart

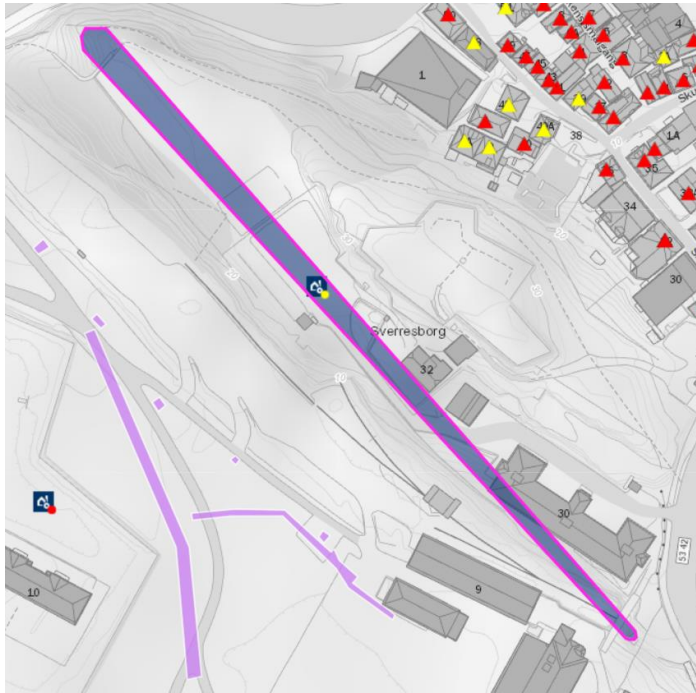
To eller flere av bunkerne/stillingene ble oppført som kampbunkere av russiske krigsfanger i 1940, trolig var de en del av nærforsvaret til tyske enheter stasjonert på Sverresborg og Bergenhus. Det er oppført i alt fem ulike bunker/stillinger i sammenheng, lokalisert på tre steder langs vollen vest for festningsverket.

Nærforsvarsstillingen lengst i sør er en betongstøpt stilling med to skyteskår. Den er lokalisert i skråningen mellom Nye Sandviksveien og Sandbrogaten, helt ut mot gangveien/trappen like over åpningen til jernbanetunnelen. Nærforsvarsstillingen er kommunalt listeført.

De to midterste bunkerne er vernet gjennom landsverneplanen for Forsvaret (inventar 0065 og 0066). De ligger like ved dagens batteri og parkeringsplass, og er bygget i armert betong. Den øverste er størst, den måler ca. 2 x 3 meter, har to skyteskår og er i relativt god stand. Bunkeren nedenfor er mindre. Den er delvis fylt igjen og overgrodd, slik at kun restene av enkelte konstruksjonsdetaljer og skyteskårene er synlige. Den nederste bunkeren er også vanskelig tilgjengelig på grunn av det bratte terrenget ned ligger i. Begge er kommunalt listeførte (Askeladden med ID 212743-1 og 2).

Lengst i nord ligger to nedgravde bunkere/skytterstillinger tett ved hverandre med sti mellom. De ligger i sin helhet under terreng, og er utformet i en organisk form med støpte vegger som har tre smale og horisontale skytterskår og lav døråpning, tak av stål og armert betong dekket med gress. Jordgulvene ligger ca. 0,5 meter under terreng. De er vanskelig å oppdage i terrenget.

Alle fem er opprinnelige og mer eller mindre intakte. De er preget av tidens tann, søppel og graffiti. Hele anlegget er kommunalt listeført (Askeladden ID 212743).

Figur 1-6 Batteriet på Sverresborg omfatter i alt fem bunkere/nærforsvarsstillinger, en i sør, to midt på og to i nord. Anlegget er kommunalt listeført. Kilde: Askeladden.

Figur 1-7 En av de to bunkerne i nord, som er nedgravd i bakken. Foto: Asplan Viak.

Figur 1-8 Kun de to midtre bunkerne er vurdert i landsverneplan for forsvaret, med vernet eksteriør. Bildet viser den øverste av de to like ved dagens batteri. Den nederste ligger 4-5 meter lenger nede i skråningen. Kilde: Landsverneplan for Forsvaret, Forsvarsbygg.

1.3.3 Dagens situasjon og bruk

Dagens bruk

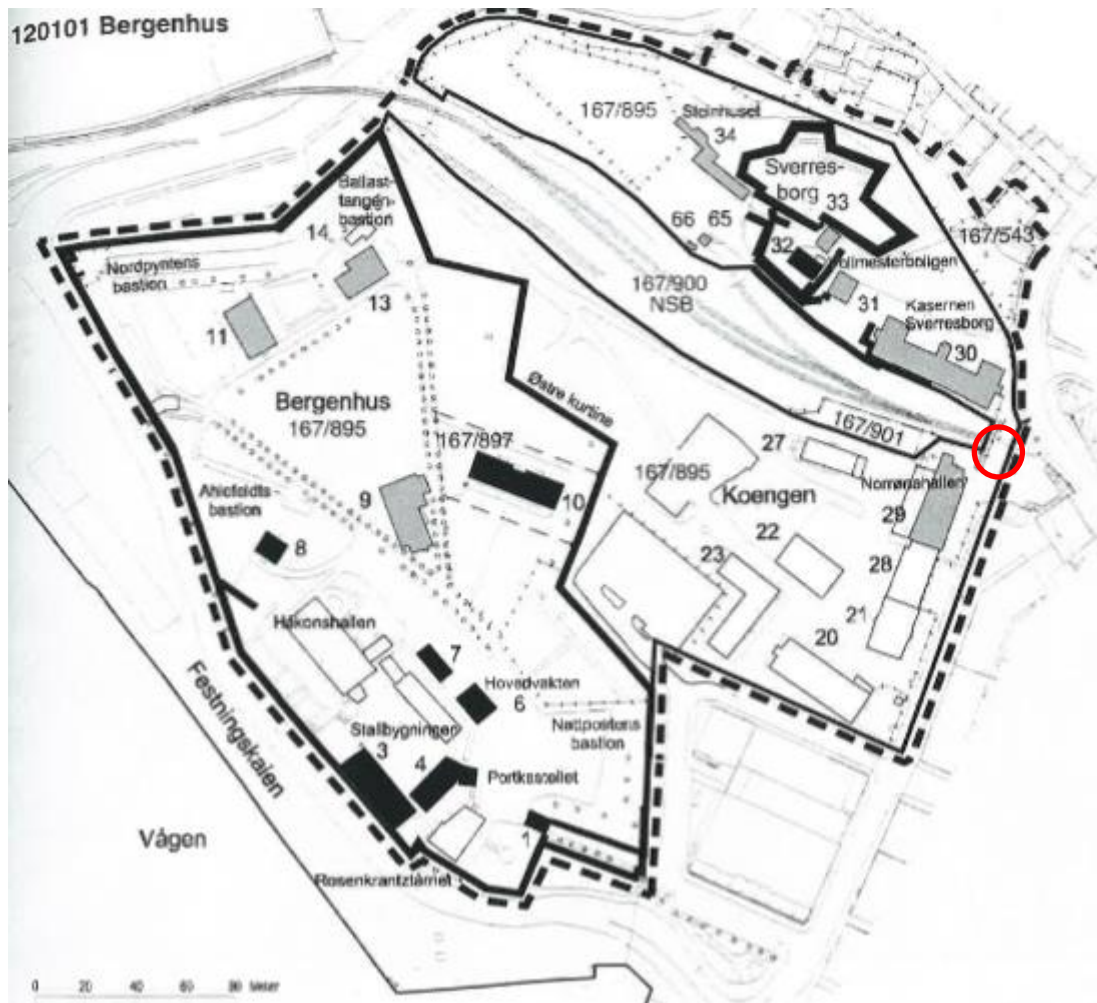
Festningen har ikke lenger noen betydning i militær forstand, men den er fortsatt et militært område og standkvarter for Bergenhus heimevernsdistrikt 09 (HV-09). Festningsområdet er mye benyttet til rekreasjon og kulturelle aktiviteter som for eksempel utendørskonserter.

Av de fem bunkerne er det kun den i sør som berøres av tiltaket, og følgelig dokumentert. Bunkeren er i dag ikke i bruk.

Endringer

Det er ikke gjennomført noen endringer på konstruksjonen. Bunkeren er lite endret fra byggeår.

1.3.4 Tegninger

Figur 1-9: Fra Landsverneplanen for Forsvaret, Katalog Sør- og Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. Lokalisering av den nærforsvarsstillingen som blir berørt av tiltaket er markert med rød sirkel. Kilde: Landsverneplan for Forsvaret, Forsvarsbygg.

1.3.5 Beskrivelse bygningselementer og tilstand

Her omtales kun den nærforsvarsstillingen som må rives som følge av tiltaket.

Grunnmur/ fundamenter/ bærekonstruksjoner/ hovedkonstruksjoner og overflater:

Nærforsvarsstillingen har to skyteskår, måler ca. 2,5 x 2,5 meter og ca. 2,10 meter i takhøyde. Bunkeren er i relativt god stand.

Nærforsvarsstillingen er delvis integrert i terrenget, som stiger bratt mot nord. Den er av armert betong (gulv, vegger og tak). Det er benyttet horisontal bordforskaling, noe som er spesielt tydelig innvendig både på vegger og himling. Betongen har grov karakter (1940-talls betong med grove sandkorn).

Himlingen er malt brun, innvendige vegger dels ubehandlet, dels malt/ pusset hvit og senere tagget.

Tilstand: Relativt god.

Dører og vinduer: Originalt har det vært en dør/ port som nå er fjernet. Innstøpte hengsler til venstre for åpningen bekrefter dette. Lysåpninger er to stk. åpne skyteskår i betongen, uten karmen eller glass, ut fra funksjonen som nærforsvarsstilling. Skyteskårene er ca 50 x 20 cm, i retning mot sør og vest. Delvis visuell kontakt til bunker i vest.

Tilstand: God teknisk tilstand. Autentisk materiale (port) er fjernet.

Takform og takteking: flatt tak, betongtak med gresstorv på taket.

Tilstand: Tilsynelatende god tilstand. Kun visuell inspeksjon.

Piper, heiser og kraner og detaljer: Ingen

1.3.6 Foto dagens situasjon

Figur 1-10: Miljøsammenheng, fra Sandbrogaten i sør. Foto: Asplan Viak.

Figur 1-11: Miljøssammenheng, fra vest. Foto: Asplan Viak.

Figur 1-12: Skråfoto sett mot nord. Kilde: Kart 1881.no

Figur 1-13: Nærforsvarsstillingen sett fra sør. Mot nord ligger bygget inn mot/ delvis under terreng. Foto: Asplan Viak.

Figur 1-14: Nærforsvarsstillingen sett fra vest. Til venstre østfasaden med dørråpning/ inngang.
Foto: Asplan Viak.

Figur 1-15: Rekkverk på tak av stillingen, samt offentlig tilgjengelige trapper ved siden av.
Foto: Asplan Viak.

Figur 1-16: Inngang til venstre og skyteskår til høyre på bildet, sett innenfra. Foto: Asplan Viak.

Figur 1-17: Detaljer. Interiør og skyteskår med forvitret overkant med synlige armeringsjern. Bordforskaling. Nyere tagging på overflater. Foto: Asplan Viak.

Figur 1-18: Bakvegg og vestvegg. Betongoverflater, delvis pusset/ malt overflater. Bordforskaling benyttet i betong i vegger og tak. Nyere tagging på overflater. Foto: Asplan Viak.

1.4 Kilder

Bergen byleksikon

Store Norske leksikon

Visitbergen.no

Forsvarsbygg. Landsverneplan for Forsvaret. [Landsverneplan for Forsvaret \(forsvarsbygg.no\)](https://forsvarsbygg.no/landsverneplan-for-forsvaret)

Bergen kommune, Bergenskart

Byggesaksarkivet, Bergen kommune

Riksantikvaren. Askeladden

Bergenskart.no

1881 Kart